Kwento Mula sa Looban: Situwasyon ng mga Kababaihan sa Kulungan

23 August 2019 | Tacloban City Jail

Female Dormitory

Tacloban City

Facilitator: Raquel B. Barastas

LBT Women

Documentation by

Donna Nadonza

I. Overview

The Commission on Human Rights (CHR), as the independent human rights institution of the country, is mandated to conduct jail visits to all kinds of prisons regularly throughout the nation. At the same time as the Gender Ombud under Magna Carta of Women, CHR promotes human rights of women including lesbians, women with disabilities and older women. On the 23rd of August 2019, CHR Regional Office VIII conducted simultaneous focus group discussions (FGDs) on groups of (1) older women, (2) Lesbian, Bisexual and Transgender (LBT) and (3) women in general. The FGDs were conducted at the Tacloban City Jail – Female Dormitory, Tacloban City.

Participants' Demographics

Age	Average: 32 years old Range: 23-39 years old
Gender	Bisexual: 2 respondents Lesbian: 2 respondents
Ethnicity	Waray-waray
Civil Status	All Single
Number of Children	Range: 0-2 Children Breakdown: No Child: 3 respondents 2 Children: 1 respondents
Highest Educational Attainment	Elementary Level: 1 respondent College Level: 3 respondents
Employment before Imprisonment	Construction Worker: 1 respondent Tutor: 1 respondent Trucking Business & Sari-sari Store: 1 respondent Kakanin Vendor: 1 respondent
Filed Case	R.A. 9165: 3 respondents Simple Estafa: 1 respondent
Period of Imprisonment	Average: 1.5 years Longest Period: 3 years and 3 days Shortest Period: 1 year and 2 months

Name	Age	Gender	Ethnicity	Civil Status	No. of Children	Highest Educational Attainment	Employment before Imprisonment	Filed Case	Period of Imprisonment
A	39	Bisexual	Waray-waray	Single	2	College Graduate (Computer Science and Technology)	Construction Worker (USAID NGO)	Simple Estafa	1 year and 8 months
B	34	Lesbian	Wara-waray	Single	0	College Graduate	Tutorial	R.A. 9165 Sec. 5, 11, 12	3 years and 3 days
C	31	Bisexual	Waray-waray	Single	0	College Level	Trucking Business and Sari-sari Store	R.A. 9165 Sec. 5, 11	2 years
D	23	Lesbian	Waray-waray	Single	0	Elementary Level	Kakanin Vendor (Nagbebenta ng kakanin)	R.A. 9165 Sec. 5, 11	1 year and 2 months

II. Focus Group Discussion

A. Pagpapakilala

1. Alin sa mga emosyon ang iyong pangkarinawang batid sa pang-araw araw dito sa bilangguan? Bawat babae ay may 2 sticker, ilagay sa 2 emosyon na madalas nararamdaman sa loob ng kulungan)

Choices/Answers	Discussions
a. Masaya: 2 respondents	• *"Masaya ako kay bagan worry-free ba. Han aadto pa ako ha gawas, syempre kay into drugs ako, naaanxious ako, naeestress ako kay syempre han akon ginbubuhat. Worry-free, labi na gin-aasikaso ako hit akon pamilya, bisan napreso ako waray ako makafeel hin rejection tikang han akon family. ... Regularly ginvivisit .... Sa madaling istorya waray ako lovelife pagkadi ko sulod nagkaada. Gin-eenjoy ko it akon panahon ngadi ha sulod"* (Masaya ako kasi parang worry-free ba.. Nang nasa labas pa ako, syempre kay into drugs ako, naaanxious ako, naeestress ako dahil sa ginagawa ko. Worry-free, lalo na inaasikaso ako ng pamilya ko, kahit na nakulong ako wala akong naramdaman na rejection galling sa pamilya ko. ... Regularly binibisita ... Sa madaling istorya wala akong lovelife pagdating ko dito sa loob nagkaroon. Inienjoy ko ang panahon ko dito sa loob.) • *"Happy gihapon. Bisan aadi kami ha sulod diri kami ginpapabay-an hit amon personnel. Diri gud kami ginkukuan na priso gud. ... Kun gusto namon magmulay, makakagmulay kami, pero of course may limitation. "* (Happy rin. Kahit nandito kami sa loob hindi kami pinapabayaan ng aming personnel. Hindi kami trinatrato na preso talaga ... Kung gusto naming maglaro makakapaglaro kami, pero of course may limitation.)
b. Kuntento:	
c. Nahihiya:	
d. Naaaliw: 1 respondent	• *"Naaaliw ako ma'am han tanan. ... Malungkot ako danay, pero gin-aaliw ko na la it akon sarili, ha ira para diri makahuna-huna bis ano."* (Naaaliw ako ma'am sa lahat. Nalulungkot ako minsan, pero inaaliw ko na lang ang sarili ko sa kanila para hindi ako makapag-isip ng kahit ano.)
e. Malungkot: 1 respondent	• *"Malungkot kay danay ginmimingaw ako. (Ginmimingaw ka hit imo family?) Oo. (Diri ka ba ginbibisita nira?) Ginbibisita, talagsa la. (Waray ba nagpapasaaya ha imo ngadi?) Mayda gad. ... May ate ako ngadi pero iba la gihap it pamilya."* (Malungkot kasi minsan nangungulila ako. (Nangungulila ka sa family mo?) Oo. (Hindi ka ba binibisita nila?) Binibista, minsan lang. (Wala bang nagpapasaya sa'yo dito?) Mero naman ... May ate ako dito pero iba pa rin ang pamilya.)
f. Nasasaktan:	

g. Nagdududa:	
h. Umaasa: 2 respondents	• *"Umaasa, kay damo naman an nakagawas ha amon through plea bargaining pero hit amon branch diri man puydi magplea bargaining. Asya ginhhuhulat na la namon an pagprocess hit amon kaso na madayon. ... Syempre naasa ako na one of these days or perfect time hit Ginoo makakagawas gihap kami."* (Umaasa kasi marami na ang nakalabas sa amin through plea bargaining pero sa aming branch hindi naman pwedeng magplea bargaining. Kaya hinihintay na lang namin ang pagprocess ng aming kaso na matuloy. … Syempre umaasa ako na one of these days or perfect time ni GOD makakalabas din kami.) • *"Umaasa kami hit akon usa kalambing na mabasa it amon kaso ha branch 8, amo iton it amon pending case na posible na kami makagawas. ... Umaasa kami na mabasa hit judge it amon kaso lalo na nga nag-iba na an judge ha branch 8. Para makabail kami ngan makaupod na namon it amon tagsa-tagasa na pamilya."* (Umaasa kami ng aking isang kapartner na mabasa na ang aming kaso sa branch 8, yan ang pending case naming na possible na kaming makalabas. … Umaasa kami na mabasa ng judge ang kaso namin lalo nang bago na ang judge sa branch 8. Para makabail kami at makasama na namin ang kanya-kanyang pamilya.)
i. Naiinip:	
j. Pagod: 1 respondent	• *"Pagod tungod natunguran ako hin usa nga katungganan ha pagdara ha kadam-an. ... Ngadi gintatawag na Chief Expeditor, ako it namumuno. ... Pagsaway ha mga sarawayon, pagpasunod ha community rules namon. At the end of the day, maguol lalo kun damo it complaints, gudti na arguments, differences. "* (Pagod dahil sa naatasan ako sa isang responsibilidad na pangasiwaan ang pangkalahatan. … Dito tintatawag na Chief Expeditor, ako ang namumuno. … Pagsaway sa mga pasaway, pagpasunod sa community rules naming. At the end of the day nakakapagod lalo na kung marami ang complaints. Maliliit na arguments, differnces.)
k. May sakit:	
l. Natatakot: 1 respondent	• *"Natatakot kay nahuhulop ako hit akon kaso labi na waray ako makaplea bargaining. Bangin ba masugad ako ha iba na nabibiyahe. (Ano? Nabibiyahe?) Nakakadto ba ha Mandaluyong ba ma'am, na coconvict ba."* (Natatakot kasi nag-aalala ako sa kaso ko lalo na hindi ako nakaplea bargaining. Baka makagaya sa iba na 'nabibiyahe.' (Ano? 'Nabibiyahe?') Napupunta ba sa Mandaluyong, nacoconvict.")
m. Kinakabahan:	
n. Galit:	

2. Bilang LBT (lesbian, bisexual o transgender) sa loob ng kulungan, ano ang pinaka-maigting na issue ang iyong kinakaharap sa loob ng kulungan?

Issues	Discussion
• Conjugal Visit/ Intimate Situations	• *"Siyempre sugad ha ira na waray tas makita hira na nag-iinupod-upod ngan naghoholding hands masiring na 'O, aada nanaman kamo,' bulag na la."* (Siyempre kagaya sa kanila na wala at makikita nila na nagsasama at naghoholding hands, pagsasabihan na 'O. nandyan nanaman kayo.' Maghihiwalay na lang.)

All of the LBT PDLs responded that there was no incidence of discrimination or bullying in the dormitory. And all of the personnel and PDLs as well are open-minded about their situation or identity.

B. Kalagayan sa Kulungan

Questions	Discussions
A. Pagkain, Tubig, at Espasyo • Sapat ba ang supply ng pagkain at tubig sa loob ng kulungan? Ang Espasyo?	• *"Ha amon food ma'am sapat kay mayda kami breakfast, lunch, dinner. Tapos kun naririsyuhan it amon personnel ha amon gintatagan kami hin extra food like may birthday. Ha higdaan kumportable kami though may time adto na congested kami. .... Umabot kami 112 na an iba nagduduyan na la pero yana okay na. Well-ventilated man. Ha supply hit amon tubig nakakalaba kami, nakakakarigo kami, nakakalabar kami."* (Sa aming food ma'am sapat kasi meron kaming breakfast, lunch, dinner. At kung natutuwa ang aming personnel sa amin binibigyan kami ng extra food like kung may birthday. Sa higaan kumportable kami. ... Umabot kami 112 na yung iba nagduduyan na lang pero ngayon okay na. Well-ventilated naman. Sa supply ng amig tubig nakakapaglaba kami, nakakaligo kami, at half bath din.) • *"Equal man ngadi na tanan."* (Equal naman kaming lahat.)
• Ano and kondisyon ng palikuran? (komportable ba kayong nakakaligo etc)	• *"Oo ma'am kay it amon CR bagan hotel kay malimpyo it amon CR. Kami man gud it nalimpyo. ... Gintatagan man kami nira ma'am hin sakto na cleaning materials ngan tubig."* (Oo ma'am kasi a ang CR naming parang hotel kasi malinis ito. Kami talaga ang naglilinis dun. ... Binibigyan kami ng sapat na cleaning materials at tubig.)
B. Paano ka naapektuhan ng kalagayan sa kulungan bilang lesbyana, biseksual,	• *"Waray man. Waray kami nafefeel... Maaram man gud it amon management. Kay may information update... Akseptar man nira asya naeencourage na gihap kami na*

o transgender?	*mag-open-up."* (Wala naman. Alam naman talaga ng management namin. Kasi may information update... Accepted nila kaya naeencourage din kami na mag-open-up.)
C. Ang inyong selda ba bilang kilalang LBT ay nakahiwalay sa mga kababaihan?	• *"Diri man. Waray malisya."* (Hindi naman. Walang malisya.) • *"Respeto liwat."* (May respeto naman.)
D. May partikular ba na polisiya ang kulungan patungkol sa mga babaeng nag-iibigan o nagkakarelasyon sa kapwa babae sa loob ng kulungan?	• *"Diri la puydi magsexual acting out."* (Hindi lang pwede magsexual acting out.) • *"Diri na diri puydi dapat maaram ka la maglugar."* (Hindi sa hindi pwede dapat alam mo lang lumugar.) • *"Puydi mag-istorya pero kun mag-iha na, magsapit na hin katurog diri na puydi."* (Pwede naman magkwentuhan kung magtagal na, magkatabi na sa pagtulog, hindi yun pwede.)
F. Bilang LBT sa loob ng kulungan, ano ang pinakamahirap na karanasan para sa iyo?	• *"Tanan masayon man la ha amon ngadi, basta naiistoryahan."* (Madali lang naman ang lahat para sa amin dito basta napag-uusapan.) • *"Pagnakaopen-up ka na nagiging free ka naman."*

C. Seguridad

Questions	Discussions
A. Nararamdaman nyo ba na kayo ay ligtas mula sa karahasan at sa ano mang porma ng pang-aabuso sa loob ng kulungan? Kung hindi, bakit?	• *"Ligtas, kasi ngadi ha region 8 amo didi it mother TC, Therapeutic Community. So didi ginpapafeel ha amon na gindedevelop kami"* (Ligtas, kasi dito sa region 8 ito ang mother TC, Therapeutic Community. So nafefeel namin dito na dinidevelop kami.) • *"100% Safe."*
B. Mayroon ba kayong alam or may mga karanasan ba kayo na pang-aabusong pisikal o sekswal (i.e. paninilip, abusadong pananalita, diskriminasyon, isolation) mula sa isang officer, kasamang bilanggo, o mga bisita? Paano ito tinugunan ng mga opisyales ng kulungan? (kung wala – tumuloy sa sunod na tanong)	• *"Waray, kumportable gud ako ngadi hin duro"* (Wala, kumportable talaga ako dito.)
C. Pag may nagkasala sa kulungan. Ano ang klase ng parusa ang pinapataw? (ipaliwanag ang uri ng parusa, pag search sa selda o sa	• *"Ginkakadto ha Chief Expeditor."* (Pinapaputa sa Chief Expeditor.) • *"For example hi ako ma'am, nakakaviolate ako danay. ... Ginkakaistorya la ako iton niya nga*

katawan etc)	*kami la. Waray punishment, mag-iistorya la."* (For example ako ma'am, nakakaviolate ako minsan … Kinakausap lang ako niya na kami lang dalawa.) • *"Ako man an pinakamaiha nganhi, han dati na warden mayda pa adto gintatawag na 'selda.' Mayda adto hiya ginpapaburan nga usa. … May usa adto nakaviolate han amon cardinal rule. … Contraband, nagdara hin cellphone, diri man talaga iton pwede ha amon. … Iton hiya dati isolation room, 3 months iton hiya ngada. … Gintatanggalan hiton hiya hit tanan na privilege, waray dalaw, paduhol."* (Ako ang pinakamatagal dito, noong dating warden meron pa noong tinatawag na 'selda.' Meron siyang pinapaburan na isa. … Meron dati nakaviolate sa aming cardinal rule. … Contrband, nagdal ng cellphone, hindi naman talaga yun pwede sa amin. … Yan, dati yang isolation room, 3 months siyang nagtagal diyan. … Kinuha sa kanya ang lahat ng priveleges niya, walang dalaw, paabot.) • *"Ikaupat naman iton hiya na warden, han ikaduwa, tulo waray na iton hiya."* (Ikaapat na siyang warden, sa pangalawa, sa pangatlo wala naman na yon.)
D. Ano ang pinakamaigting na takot mo bilang isang LBT sa kulungan?	• *"Before, discrimination talaga. Bangin ako pagyaknan kay sugad ka pero waray ngay-an. So far waray man."* (Dat idiscrimination talaga. Baka ako pagsabihan pero wala naman pa la. So far wala naman.) • *"Nagkagawas naman an mga mahilig hiton."* (Nakalabas na kasi ang mga may hilig dun.)

D. Pangangailangang Kalusugan

Questions	Discussions
A. Ano ang nakukuhang nyo na serbisyong medikal sa loob ng kulungan? Anong klaseng gamot at anong serbisyo?	• *"It amon dinhi, it amon personnel nagcoconduct hin medical mission dinhi ha amon. Tanan ha amon gin papacheck-up asya ngada namon nasasabtan kun ano na medisina it para ha amon lalo kun may sakit, may high blood, mga ubo. … Medical mission, dental."* (Ang samin dito, ang aming personnel nagcoconduct ng medical mission dito sa amin. Lahat kami pinapacheck-up kaya doon namin nalalaman kun anong medisina ang para sa amin lalo kung may sakit, may high blood, mga ubo. … Medical mission, dental.)

	• *"Ha usa ka tuig nakakatulo o upat depende ha mga grupo ngan kun may women's month. ... Kami man it ginpipili hit mga grupo na beneficiaries."* (Sa isang taon nakakatatlo o apat depende sa mga grupo at kung may women's month. ... Kami ang pinipili ng mga grupo as beneficiaries.) • *"Paracetamol, vitamins, anti-asthma, high blood, pangmaintenance."*
B. Nakaranasan nyo na bang magkasakit sa loob ng kulungan? Anong klaseng sakit at paano ito natugunan?	• *"Asthma. ... May Bronchial asthma man ako. May salbutamol tas may unit nurse man."* (Asthma. ... Kasi may Bronchial asthma ako. May salbutamol at may unit nurse naman.) • *"Kun mayda man it amon personnel it mag-aasikaso na kumuha hin court order para mapacheck-up ha EVRMC."* (Kung meron talaga, ang aming personnel ang mag-aasikaso na kumuha ng court order para mapacheck-up sa EVRMC.)
C. Natutugunan ba ang inyong pangangailangang pangkalusugan bilang babae, halimbawa sanitary napkins, gamot sa dysmenorrhea, myoma at iba pa?	• *"Yes, ma'am."* • *"(Provided iton?) No ma'am, it sanitary napkins kay personal man gud. Good thing ha amon na damo it biyaya, mga blessing. Time to time may maabot, magsheshare hin napkin, sanitary napkin gud iton pirmi, toothpaste, shampoo. Blessed kami ma'am. Pero before an amon regional office an BJMP every month nahatag hin hygiene kit, napkin sabon, sabon panlaba tas danay may noodles pa."* ((Provided ba yan?) No ma'am, ang sanitary napkins kasi ay personal naman talaga. Good thing sa amin na marami ang biyaya, mga blessing. Time to time may aabot, magsheshare ng napkin, talaang sanitary napkin palagi. Blessed kami ma'am. Pero before an gaming regional office, ang BJMP every month nagbibigay ng ng hygiene kit, napkin sabon, sabon panlaba at minsan may noodles pa.)
D. Na-eexamine ba kayo ng doctor o nars sa kulungan? Gaano kadalas at ano ang kanilang kasarian?	• *"Oo."* • *"(Mga babaye it na kanhi?) Oo, it amon dental kay babaye"* ((Mga babae baa ng pumupunta dito?) Oo, it amon dental kay babaye.) • *"(Quarterly naman ang pagcheck-up o three times a year?) Oo."*

E. Pangangailangan ng Ina at Anak

Questions	Discussions
A. Tanggap at alam ba ng pamilya	• *"Yes."*

mo na ikaw ay LBT? Nakaka-apekto ba ang iyong pagiging LBT sa relasyon mo sa pamilya?	 • *"Hindi."* • *"At first ma'am, oo. Makuri an katikangan kay patago ngan late naman han aadto na ako ha Mindanao han independent na ako. ... Kay syempre mapakiana it imo nanay 'Hin-o it imo upod?' ... An dati babaye yana nasabtan na nira na naglulungon ako hit us aka lalaki. ... An akon family kay confused ... pero yana aware hira hit akon situation ngadi."* (At first ma'am, oo. Mahirap sa umpisa kasi patago at late ko naman nalaman nang nadoon na ako sa Mindanao ng independent na ako. … Kasi syempre magtatanong ang nanay ko 'Sino ang kasamo mo?' … Dati babae, ngayon nalaman nila kasama ko sa bahay ay isang lalaki. … Confused ang aking family … Pero ngayon aware na sila sa situation ko dito.) • *"An akon mga bugto na lalaki kay mga sangkay ko lugod. ... Mas bonded lugod kami kay maaram hira na sugad ako hini."* (Ang mga kapatid kung lalaki nagging kaibigan ko tuloy. … Mas bonded kami kasi alam nila ganito ako.)
B. Sa mga may anak, kapatid, pamilya sa labas ng kulungan, paano nakaapekto ang inyong pagkakulong sa inyong pamilya? Sa iyong pagiging ina?	• *"Dako ma'am kay ako an naraise han akon mga anak. Ako an nagtukdaw as nanay and as tatay. Diri ak maaram kun makain an akon mga anak. An akon lalaki aadto ha iya uyab, an akon babaye adto gihap ha iya uyab.... Waray man ako bugto nganhi, adto tanan ha harayo. ... Ginprepray ko na la iton hira nga duwa ba, maaram ako na makakaupod ko gihap hira."* (Malaki ma'am kasi ako ang nagraise sa aking mga anak. Ako ang tumayo na nanay at tatay. Hindi ko alam kung saan mapupunta ang aking mga anak. Ang mga anak ko pareho nasa mga nobyo/nobya nila. … Wala naman akong kapatid dito, lahat sila nasa malayo. … Pinagdadasal ko na lang silang dalawa, alam ko na makakasama ko rin sila.) • *"Waray. Nagbublag na kami. ... An akon na la mama ngan usa na bugto it aadto ha North Hill."* (Wala. Nagkahiwalay na kami. … Ang aking mama at isang kapatid na lang ang nasa North Hill.) • *"Ako ma'am dako kay may business man ako. An akon trucking business ... nastop kay waray naman nagkukuan. An amon tindahan ginsira kay waray na nagbabantay. An akon mga bugto nagkahadlok bumalik ha Mindanao ha Bohol...."*

	Tungod han akon sayop naapektuhan an amon relasyon ngan an amon negsoyo. ... So far okay-okay naman na amon relative na la an nagkuan han amon papa na dapat kami." (Sa akin ma'am, Malaki kasi may business ako. Ang trucking business ko … nastop kasi wala nang nag-aaskiso. Ang aming tindihan sinira kasi wala nang nagbabantay. Ang mga kapatid ko natakot kaya bumalik sa Mindanao, sa Bohol. Dahil sa nagawa kong mali naapektuhan ang aming relasyon at ang aming negosyo. … So far oka-okay naman, ang relatives ko na nag-alaga sa papa ko na dapat kami.) • *"Kun changes, mayda talaga though diri dako mayda. Before ako nakakabulig ha akon mga bugto, umangkon. ... Yana hira liwat it nabulig, it akon attorney, kumuha man la ako hin private attorney, pagsustain ha akon."* (Kung changes, meron talaga nun though maliit, meron pa rin. Dati ako ang nakakatulong sa mga kapatid ko, pamangkin ko. … Ngayon sila naman ang tumutulong, sa aking attorney, kumuha ako ng private attorney, pagsustain sa akin.)
C. Anong pangangailangan mo ang hindi natutugunan?	• *"Kun ha gusto diri pero kun ha needs na tutugunan. Sugad gusto mo kumaon hin marasa, halo-halo ha Chowking diri naman puydi kay tunaw nap pag-abot. ... Sugad priso, pagsulod mo maaram ka na nadeprived ka, diri mo makukuha."* (Kung sa gusto hindi pero sa needs natutugunan. Tulad gusto ko kumain ngmasarap, halo-halo sa Chowking, hindi naman pwede kasi pagdating dito natunaw na. … Dahil sa preso, pagpasok mo alam mo na nadeprived ka, hindi mo makukuha.) • *"Danay diri nakakadalaw it akon mama."* (Minsan hindi nakakadalaw ang mama ko.) • *"Maupod it akon anak."* (Makasama ang aking anak.)

F. Pangwakas at Paglikha ng Sining

Questions	Discussions
A. Ano sa tingin nyo ang pinaka importanteng isyu na hinaharap ng mga kababaihan sa kulungan na dapat agad tugunan?	• *"Asya ngani ako kumuha hin private attorney kay gusto ko hin speedy trial. Pero katungod hin kadamo hit kaso diri kami nakakademand hin speedy trail. Asya nasubmit na la kun ano it yakan hit judge. ... Okay na la nga aadi ka pero an proseso maiha. ... Amo na ito na nareset an akon 3 months 'Thank you Lord,' kay danay 8 months asya maupay na la."* (Kaya nga kumuha ako ng private attorney kasi gusto

	ko ng speedy trial. Pero dahil sa dami ng mga kaso hindi kami makademand ng speedy trial. Kaya we submit kung ano na lang ang sabi ni judge. … Okay na lang na nandito ako pero ang proseso matagal. … Kaya yung sa akin nareset in 3 months 'Thank you Lord,' kasi minsan 8 months mabuti na lang.) • *"An akon February reset nanaman han June, reset nanaman han September. (Kay ano napopostpone?) Waray judge, kulang hin time."* (Ang sa aking February reset nanaman sa June, reset nanaman sa September. (Bakit napopostpone?) Walan judge, kulang ng time.) • *"It amon mabasa la it amon motion para makabail, makahulugan ... madowngrade it kaso."* (Yung sa amin lang naman mabasa lang ang aming motion para makabail, o mapababa ang kaso.)
B. Ano ang nagbibigay sa iyo ng lakas at pag-asa kahit na nasa loob ng kulungan?	Common Answers: • Family • GOD • *"It nag-iinspire ha akon paggawas, siring pa man ha bible ha tanan na imo ginbubuhat you should acknowledge GOD. Ako gin-aacknowledge ko hi GOD kay nagdako ako ha usa na religious na family. ... Nag-explore ako kay han akon pagdako an akon la nakikit-an kay maupay. An church dako iton hiya na butang ha akon, dida ako na mold. Dida ko na discover it akon gift ... Namatay an akon mama preso na ako. ... Feeling ko kun waray ako kapreso diri masusugad hi nanay, diri nadadali hi mama kun waray ako nasugad. ... Dako an expectation han akon tatay lalo han akon nanay. ... Bisan ako nasugad an ira pagrespeto ada la gihap. Mayda man kami adopted, gin-anak iton hiya ha prisuhan ngan an nanay waray la so gin-adopt iton namon. Yana two years old na hiya, asya iton an nakakainspire ha akon."* (Ang nakakainspire sa akin sa paglabas, sabi pa nga sa bible sa lahat ng gingawa mo you should acknowledge GOD. Ako, inaacknowledge ko si GOD kasi lumaki ako sa isang religious family. … Nag-explore ako kasi nasanay ako sa paglaki ko na nakikita ko ay palaging maganda o mabuti. Malaking halaga sa akin ang church, doon ako namold. Doon ko nadiscover ang aking gifts. ... Namatay ang nanay ko preso na ako… Feeling ko kung hindi ako nakulong hindi ganyan ang mangyayari kay nanay. Hindi mamatay agad si nanay kung kung hindi ako nagkaganito. … Malaki ang expectation ng tatay ko lalo na ang nanay ko. … Kahit ako nagkaganito ang kanilang pagrespeto nandun pa rin. Meron kaming

	adopted, pinanganak siya sa bilangguan at ang nanay niya wala lang kaya inadopt na lang naming. Ngayon two years old na siya, yun ang nagpapainspire sa akin.) • *"It akon inspiration akon family. Makaserbe pa ako hit akon papa, hit akon mga bugto, akon mga umagkon. ... Ha akon dumako an akon mga umangkon. ... Mas namimiss ko hira kaysa hit akon bugto."* (Ang aking inspiration ay ang aking family. Mapagserbehan ko ang papa ko, mga kapitd ko, mga pamangkin ko. … Sa akin lumaki ang mga pamangkin ko. … Mas namimiss ko pa sila kesa sa mga kapatid ko.) • *"It akon family, it akon mama, stepfather ngan akon kabugtuan."* (Ang aking family, ang aking mama, stepfather at mga kapatid.) • *"Hi ako naman akon mga anak labi na it akon apo. It akon apo pagnakita diri nakilala kay pag-anak ha iya waray ako. Namiss ko an bonding han akon mga anak, han akon mga kabugtuan. ... It akon gud ginprepray kan Lord na kumadto kami tanan urusa ha church."* (Ako, ang mga anak ko lalo na ang apo ko. Ang aking apo pag tinitignan ako hindi niya ako nakikilala kasi sa pagkapaanak sa kanya wala ako. Namiss ko ang bonding naming ng mga anak ko, ng mga kapit ko. … Ang aking palaging dinadasal kay Lord na makapunta kaming lahat sa church.)